

Inimese embrüonaalse arengu paradoksid

Ants Kurg

Tartu Ülikooli Molekulaar-ja Rakubioloogia Instituut
Biotehnoloogia õppetool

Vabariiklik bioloogiaolümpiaad, 8. märts 2015

Inimesed on suhteliselt viljatu liik

- Rasestumise võimalus menstruaaltsükli kohta on 1:3

- Rasestumise sagedus:

3 kuud - 60%

6 kuud - 75%

12 kuud - 85%

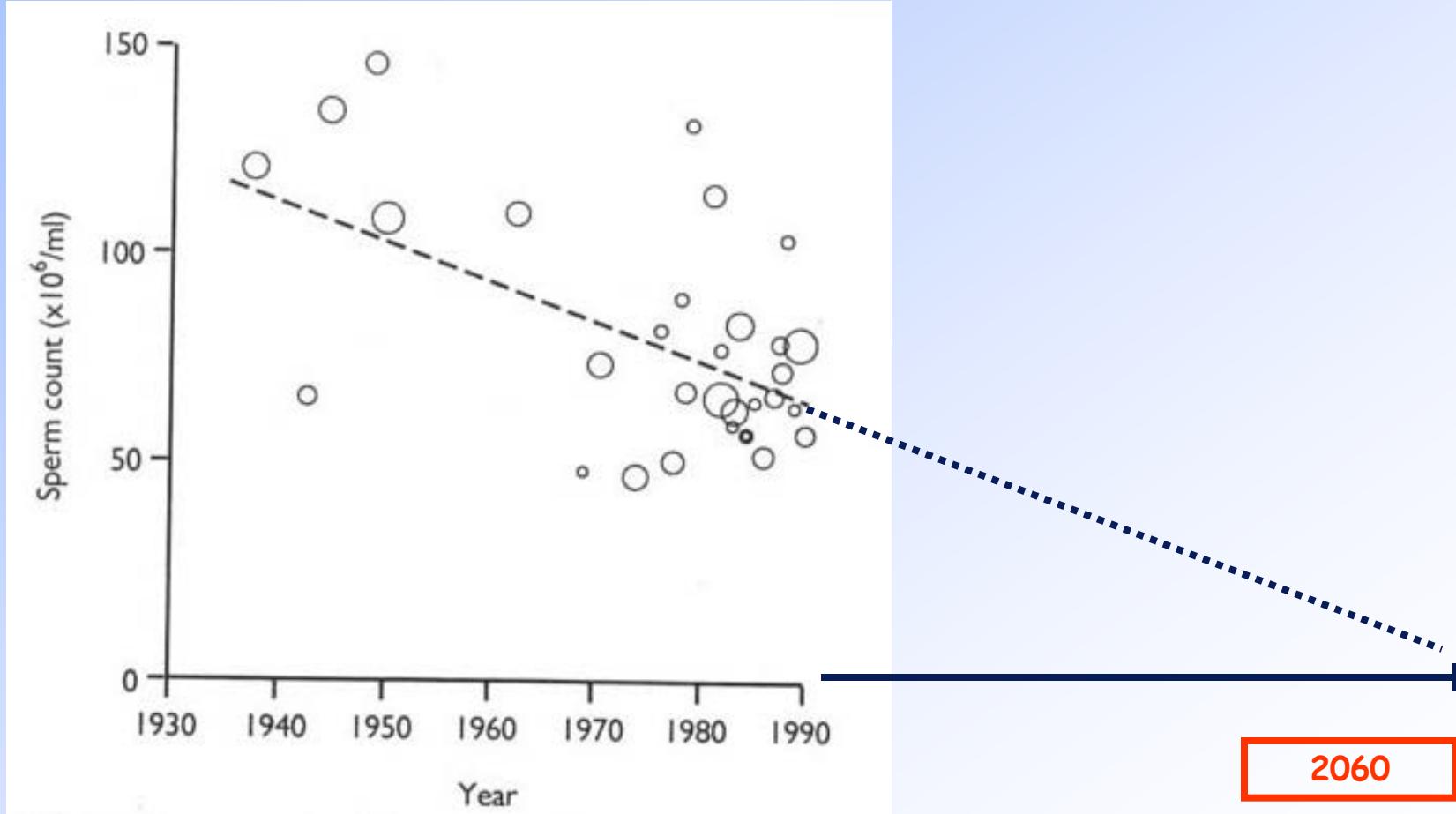
24 kuud - 95%

Viljatud paarid

- Keskmine raseduseni jõudmise aeg 3-4 kuud
- Viljatus on probleemiks 10% paaridest
- *In vitro* viljastamine (*in vitro* fertilization (IVF)) on aktiivselt kasutuses viljatuse raviks

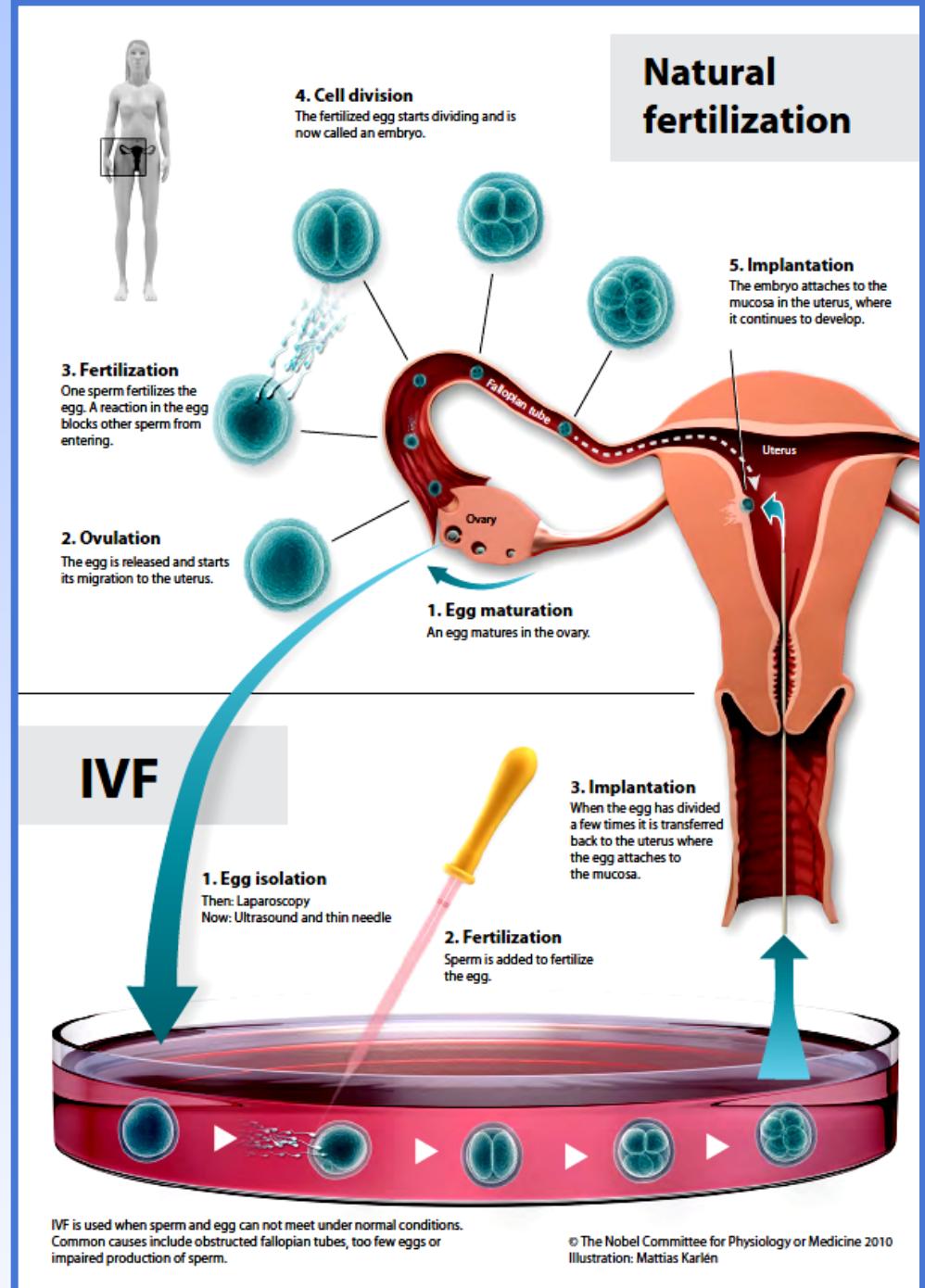
Meeste viljakuse langus

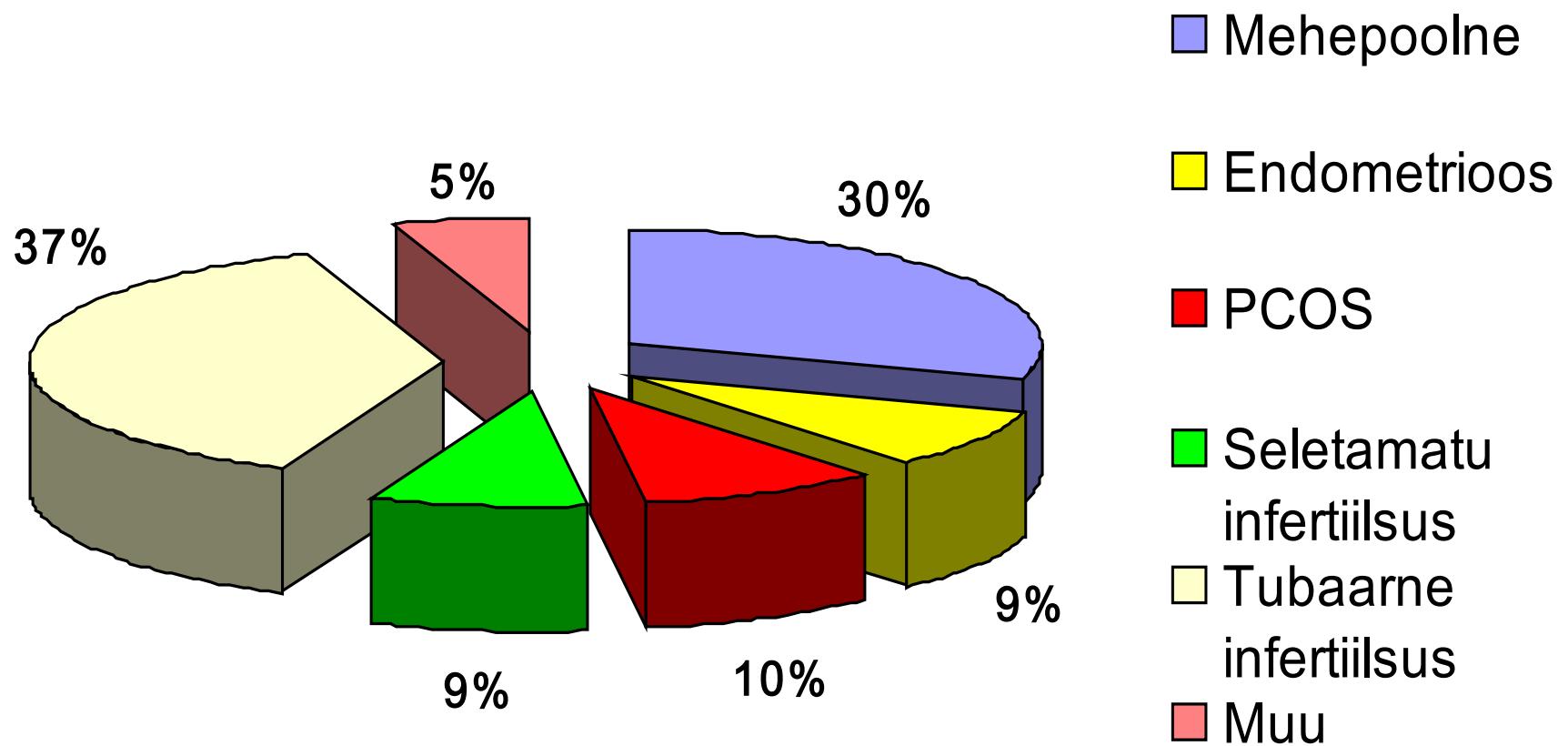

Nobeli Füsioloogia ja Meditiini preemia 2010

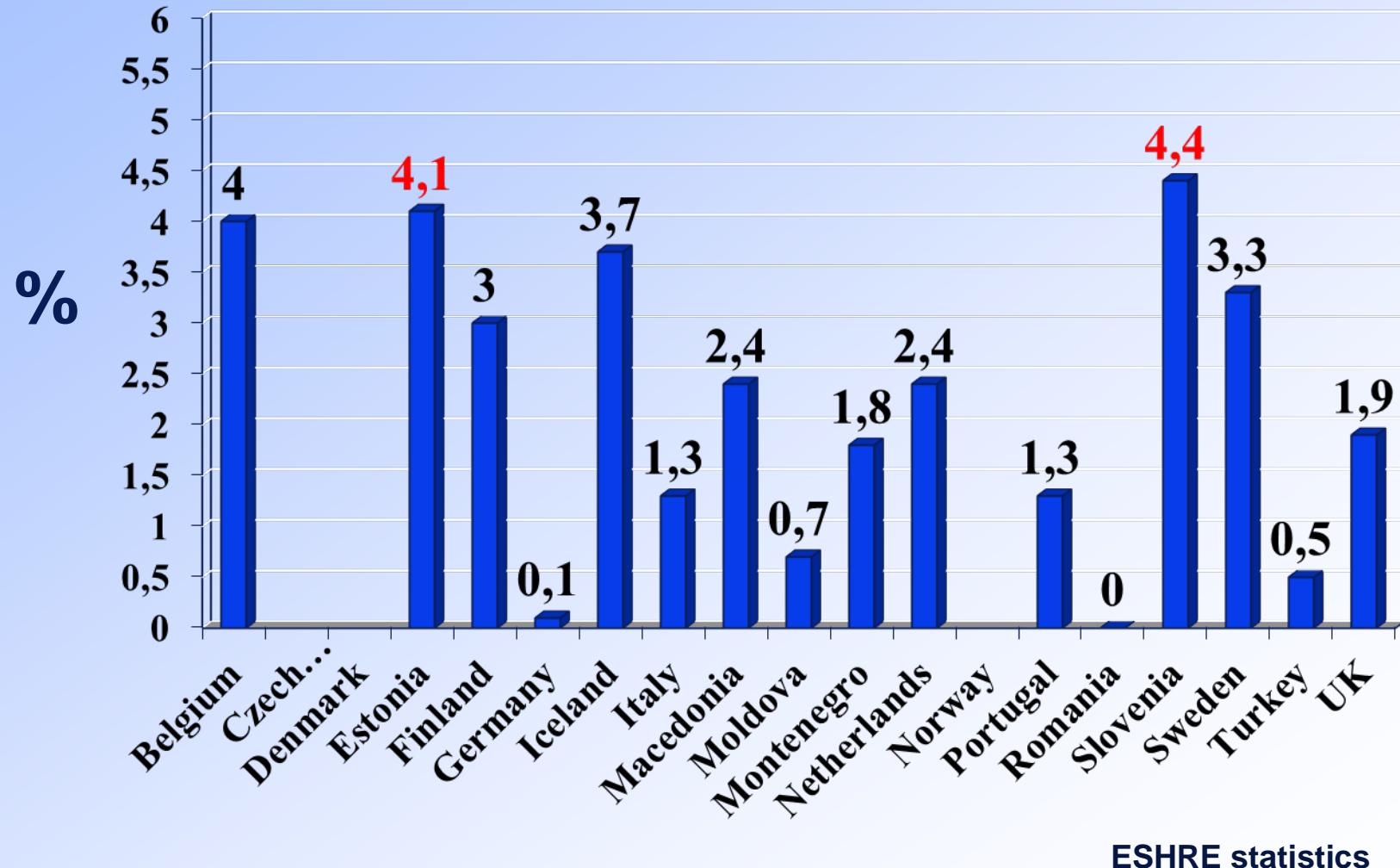
Robert G. Edwards

IVF näidustused Eestis

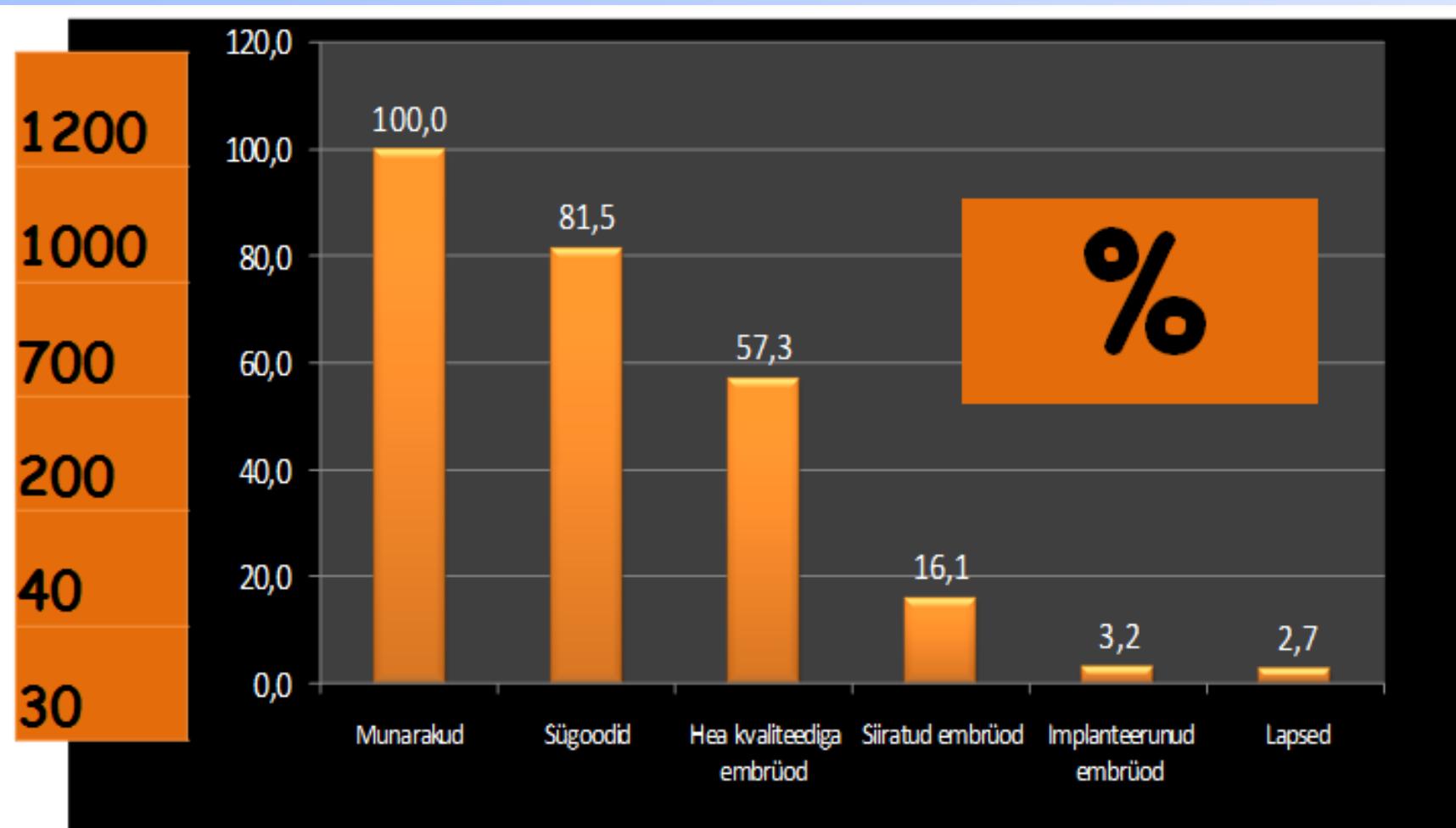
IVF lapsed % (2008)

IVF-i peamised puudused

- ◆ IVF-i protseduur ja rasestumise tulemused on jäänud peaaegu muutumatuteks 30 aasta jooksul. Kliiniline rasestumine ainult 25-30%.
- ◆ Parimate embrüode valik on piiratud – puuduvad selged kriteeriumid ülekandeks kõige sobivamate embrüode valikuks. Ühe embrüö ülekanne on piiratud.
- ◆ Liialt palju mitmikuid, 25-30%.
- ◆ Vähe võimalusi aidata paare korduva IVF-i ebaõnnestumise korral
- ◆ Piiratud võimalused endomeetriumi kvaliteedi analüüsimiseks ja moduleerimiseks
- ◆ Ootsüütide piiratud arv ja IVF patsientide kõrge vanus
- ◆ IVF-i kompliklatsioonid, nagu näit. munasarjade hüperstimultsiooni sündroom
- ◆ Doonor ootsüütide ja embrüode piiratud kättesaadavus
- ◆ Liialt kallis

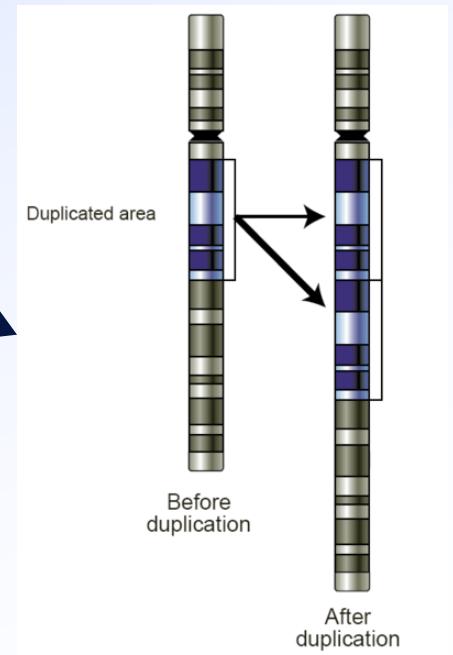
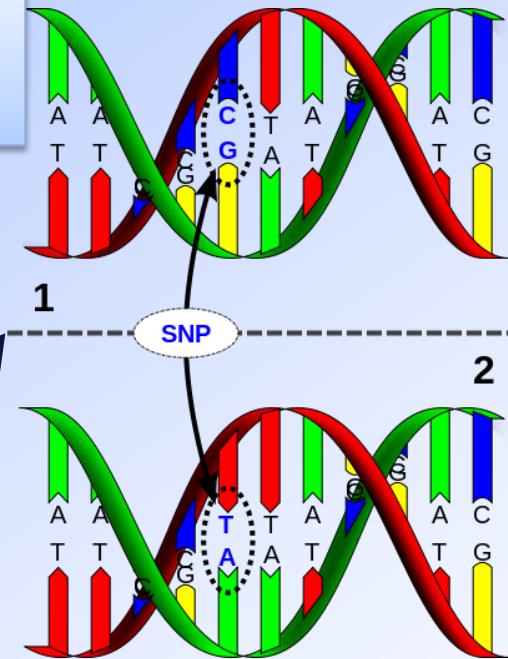
IVF on ebaefektiivne

Viimased saavutused

◆ Inimese Genoomi Projekt – HGP, 2000

- 46 kromosoomi, XX ja XY
- ca 25 000 geeni
- 50 miljonit ühenukleotiidset polümorphismi (SNPs)
- CNVs – DNA koopiaarvu variatsioonid (12% genoomist)
- Geeni ja kromosoomide mutatsioonid

Naiste ja meeste viljakuse/
viljatuse fenotüübidi

Viimased saavutused

Kõrge läbilaskevõimega
OOMIKA meetodid
geneetika, epigeneetika
transkriptoomika,
proteoomika ja
metaboloomika
uurингuteks

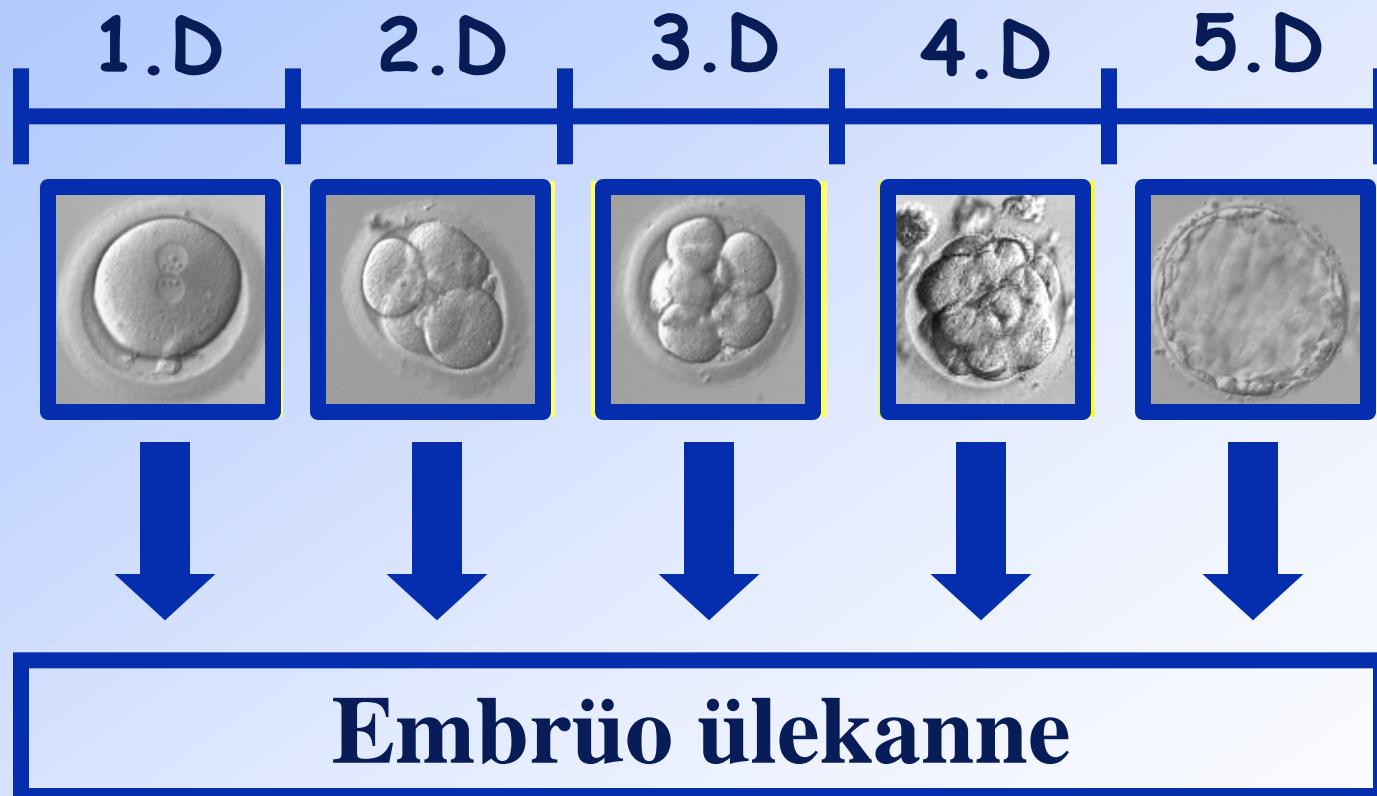
METABOLOOMIKA

PROTEOOMIKA

TRANSKRIP-
TOOMIKA

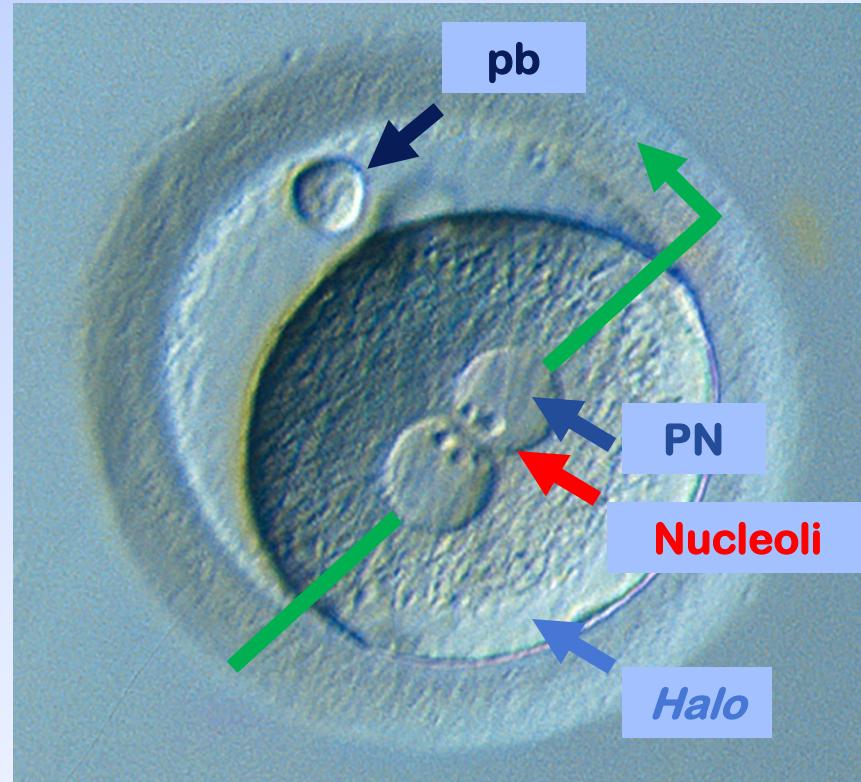
GENEETIKA
Geenid, geenide
variatsioonid DNA
modifikatsioonid

Embrüo kultuurid

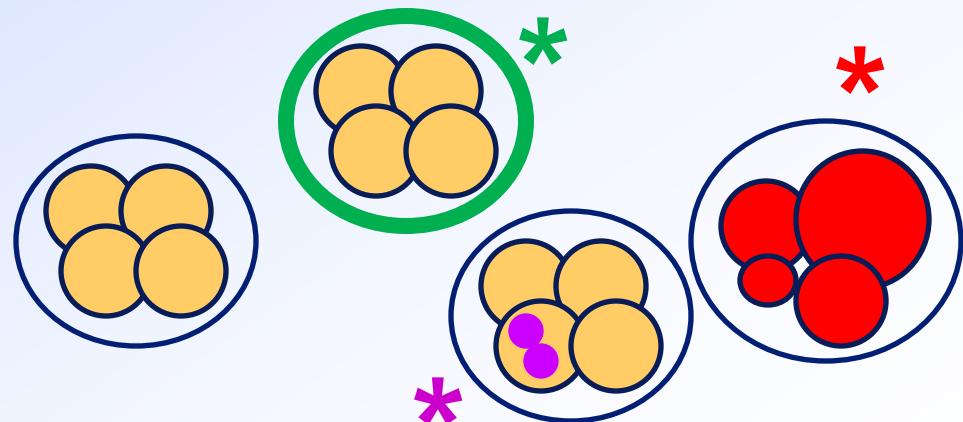
Embrüo morfoloogia - sügoot

- 12-18 t peale viljastamist
- Polaarkehade ilmumine (pb)
- Pronukleuse (PN) morfoloogia
- **Tuumakese ilmumine**
- PN ja pb samal joonel
- Tsütoplasma „halo” olemasolu

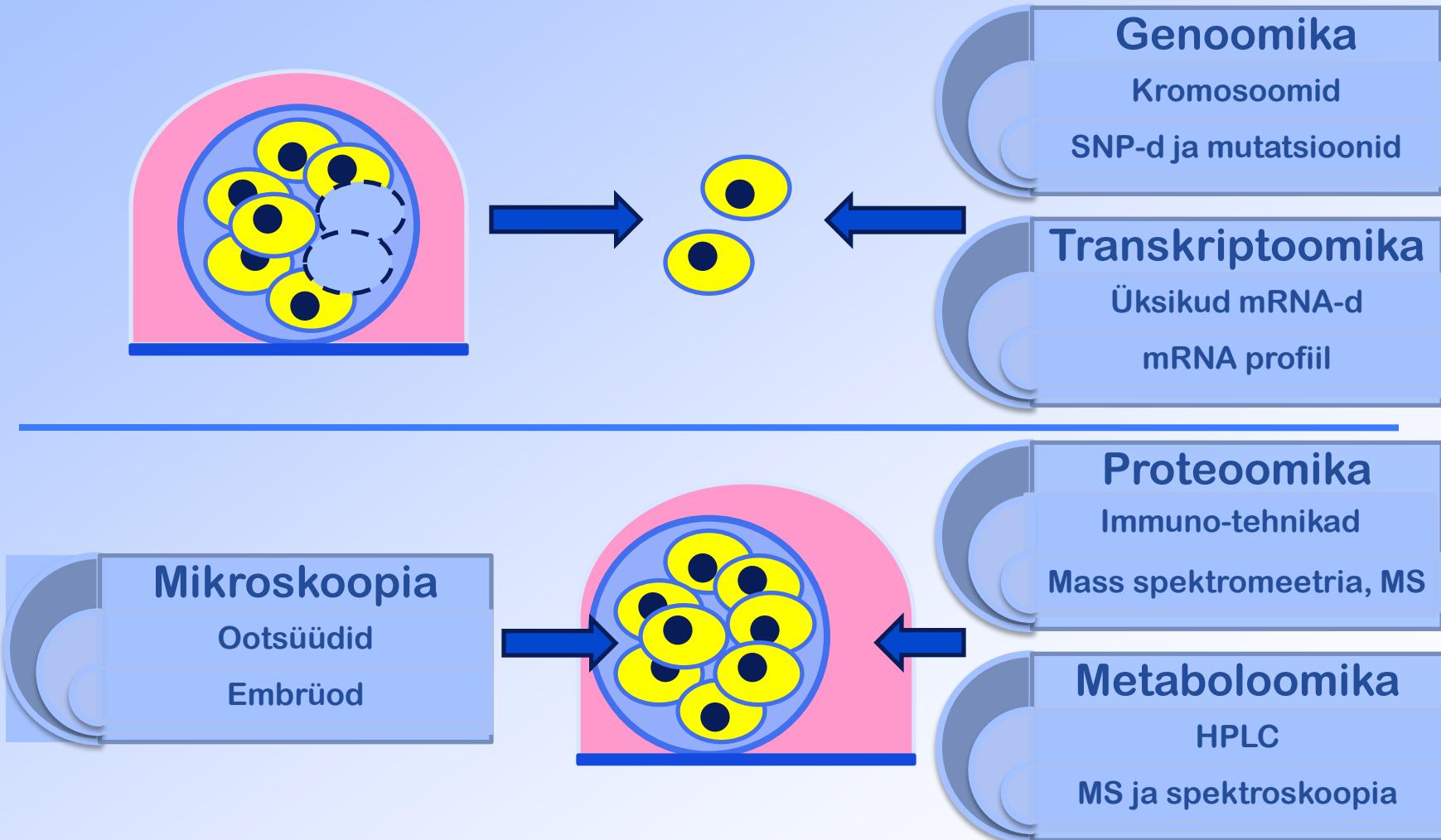

Embrüo morfoloogia – 2/3 päev

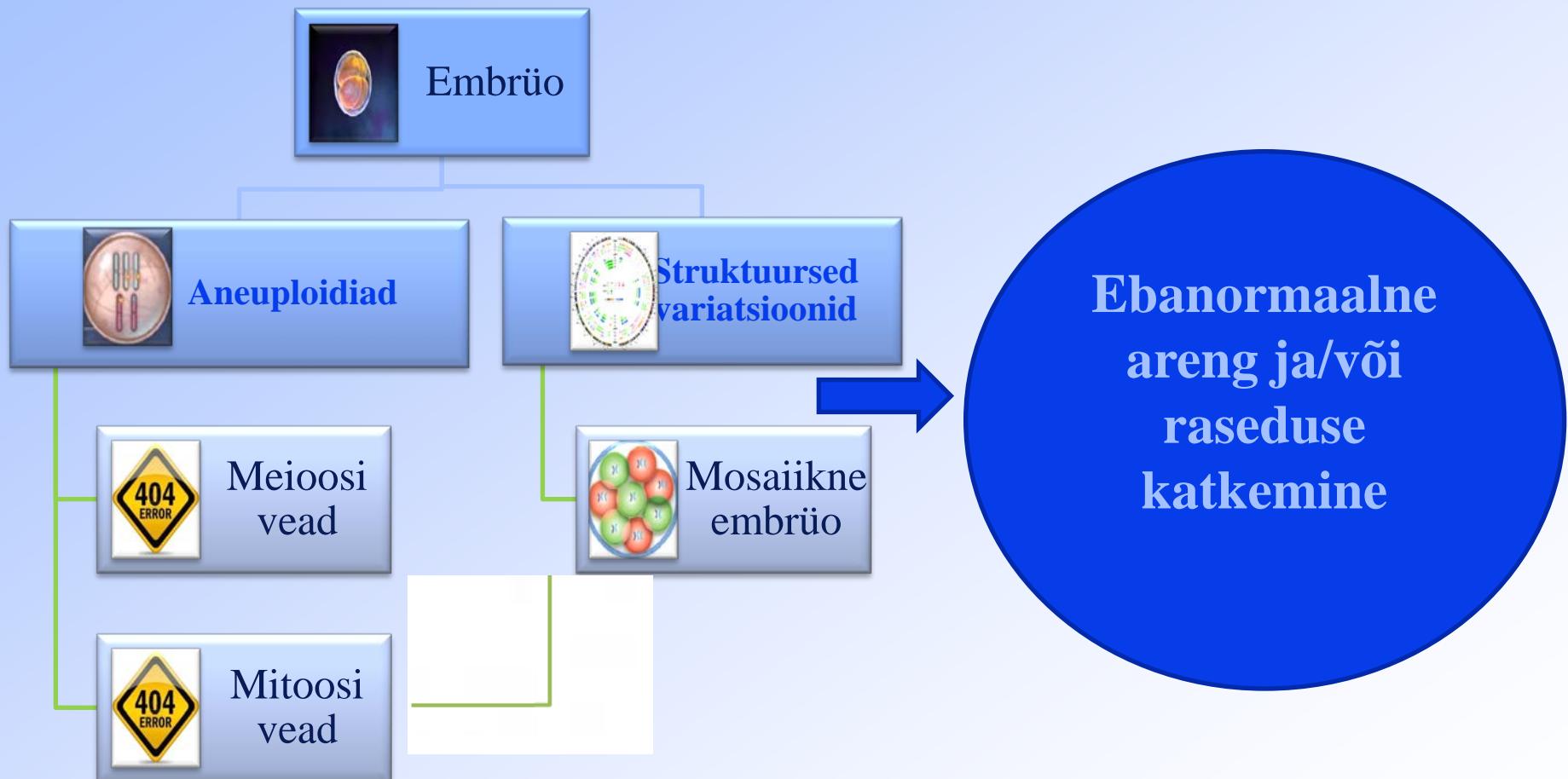
- Embrüo morfoloogia:
  - Fragmentatsioon (apoptoos)
  - Blastomeeride kuju ja suurus & jagunemise kiirus
  - Zona Pellucida paksus
  - Multinukleaarsed blastomeerid
- Fragmentatsioon ↑ ja follikulaarne hüpksia ↑
- Fragmentatsioon ↑ ja kromosoomide defektid ↑
- Fragmenteerunud embrüod:
  - Vähem rasedusi
  - Rohkem kaasasündinud vigu?

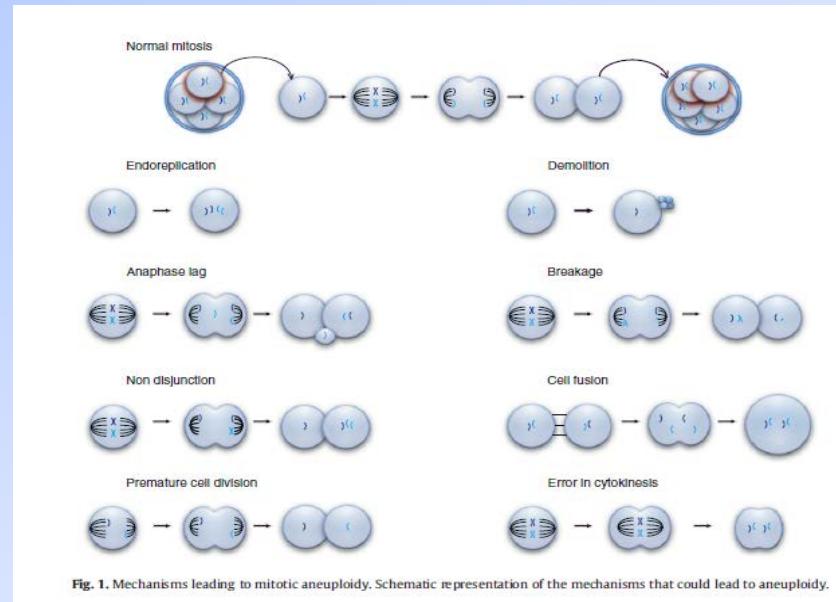
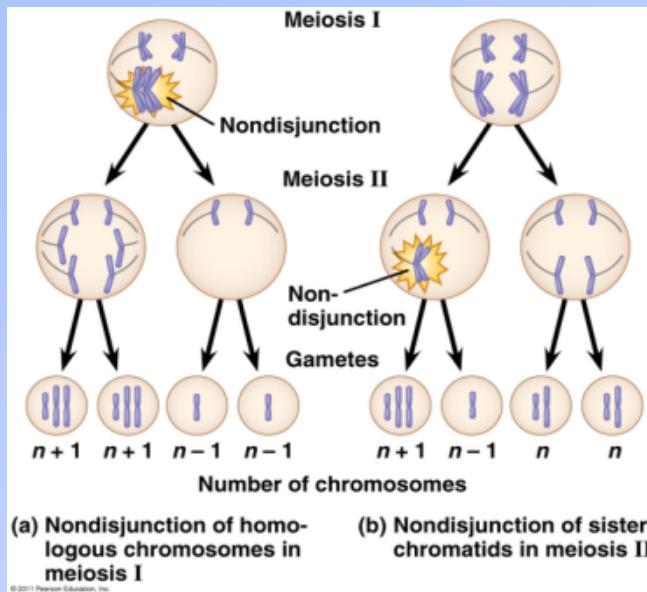
Embrüode valik ja OOMIKA

Mis embrüos juhtub?

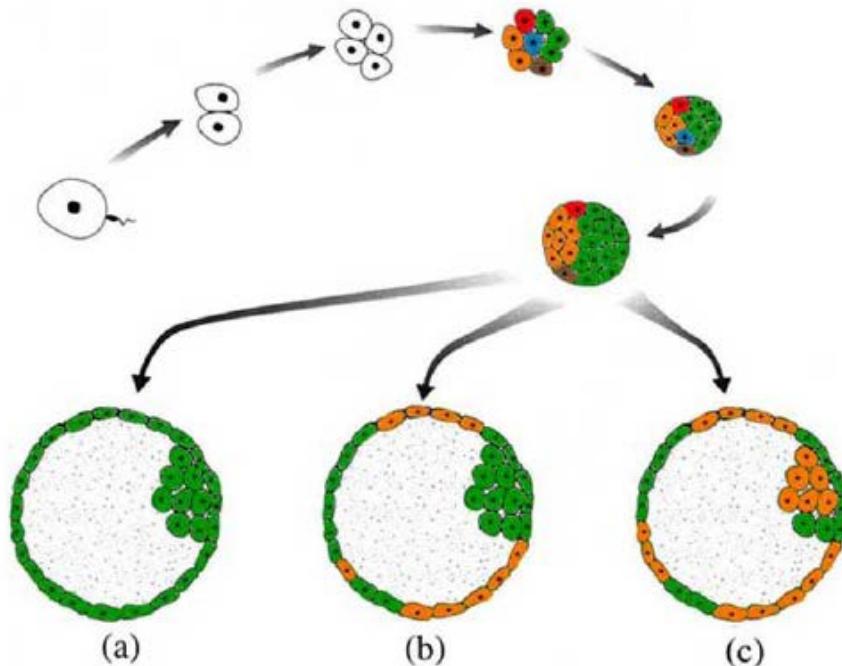
Meioosi vead vs mitoosi vead

Mantikou et al, 2012

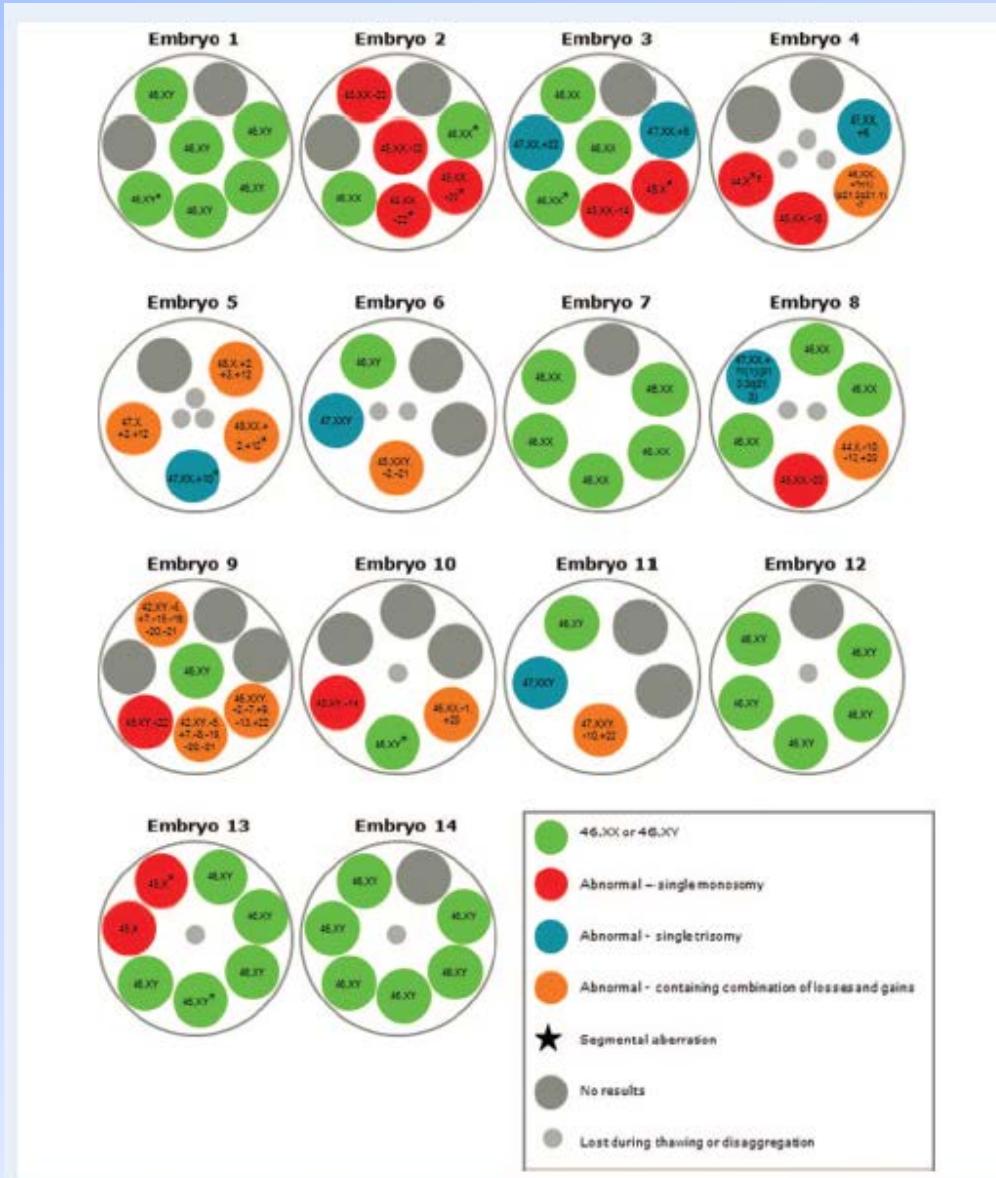
- 1/3 embrüodest on kromosomaalse defektiga
- enamasti leiab aset idurakkudes
- aneuploidiate teke munarakkudes on sagedam →
- aneuploidiate sagedus tõuseb ema vanusega
- mitootilised vead võivad olla vastutavad mosaiisuse tekke eest

Mosaiiksus

Robberecht et al, 2010

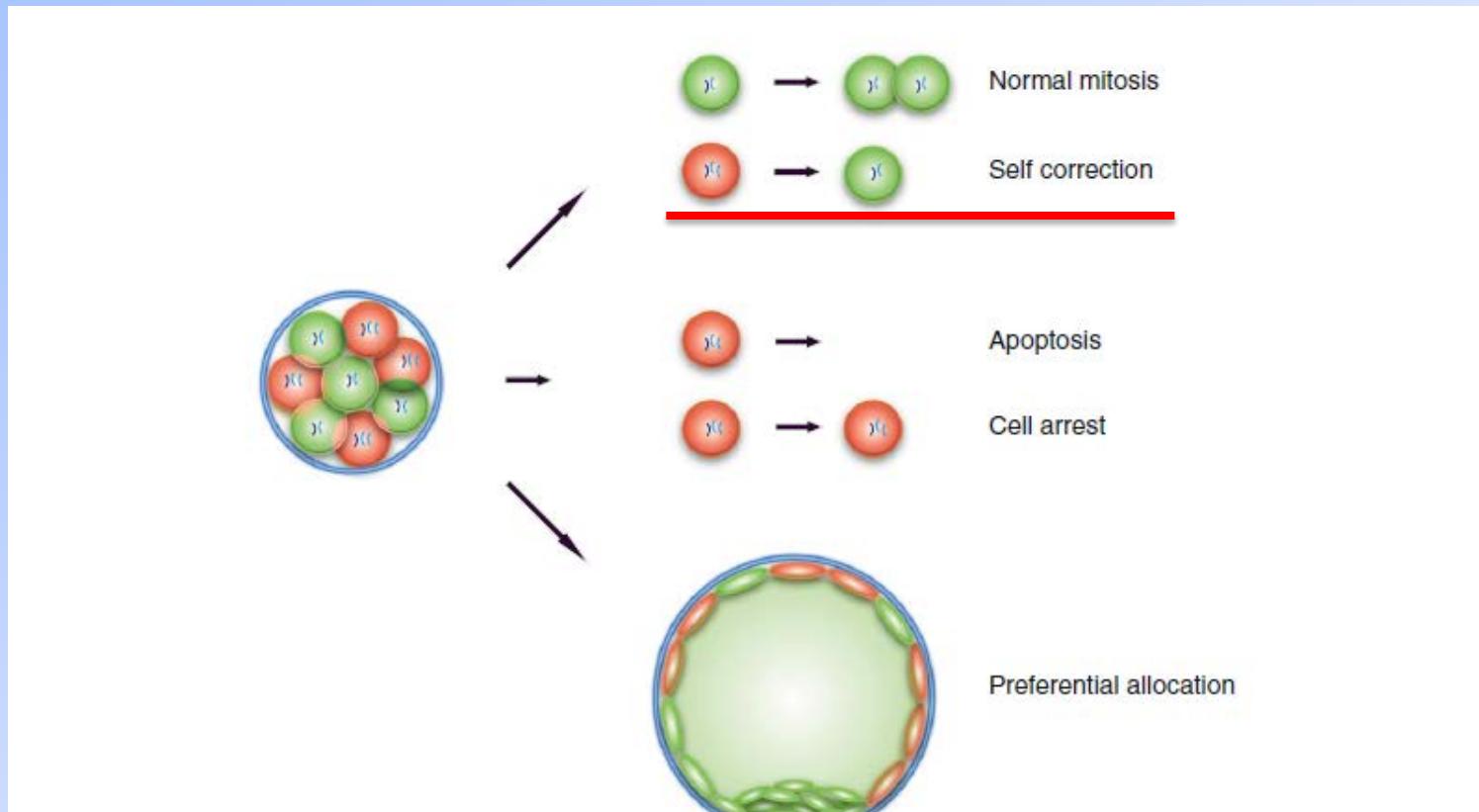
- 45-70% embrüodest sisaldab kromosomaalseid aberatsioone vähemalt ühes rakus
- Kui kombineerida sama embrüo erinevate blastomeeride tulemused , siis esineb mosaiksust 25% kuni enam kui 60% embrüodest

Mertzanidou et al, 2012

Mis siis saab?

Fig. 2. Fate of mitotic aneuploidy. Schematic representation of the proposed mechanisms regarding the fate of aneuploid (red) and diploid (green) cells within human preimplantation embryos.

Mantikou et al, 2012

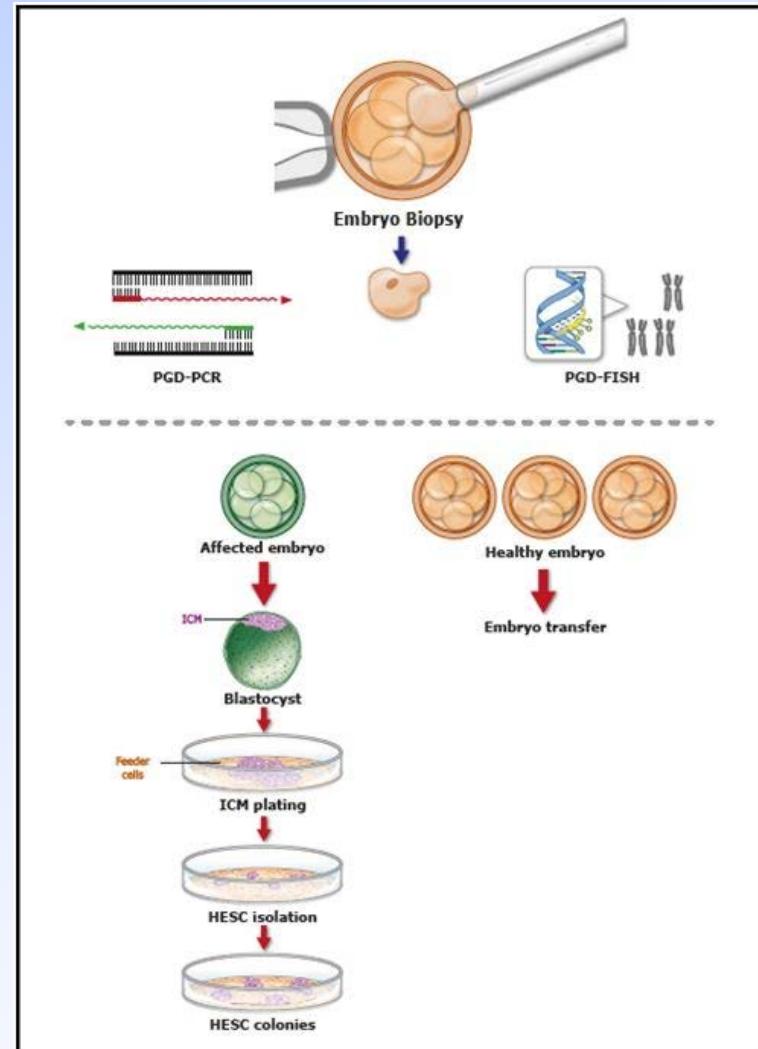

Preimplantatiivne geneetiline diagnostika?

- PGD võimaldab ära hoida raseduse katkestamist
Embrüo ühe-kahe raku biopsia 3 arengupäeval
  - Blastomeere diagnoositakse spetsiifiliste geneetiliste haiguste suhtes

PGD-FISH- kromosomaalsed aberatsioonid

PGD-PCR – monogeensed haigused

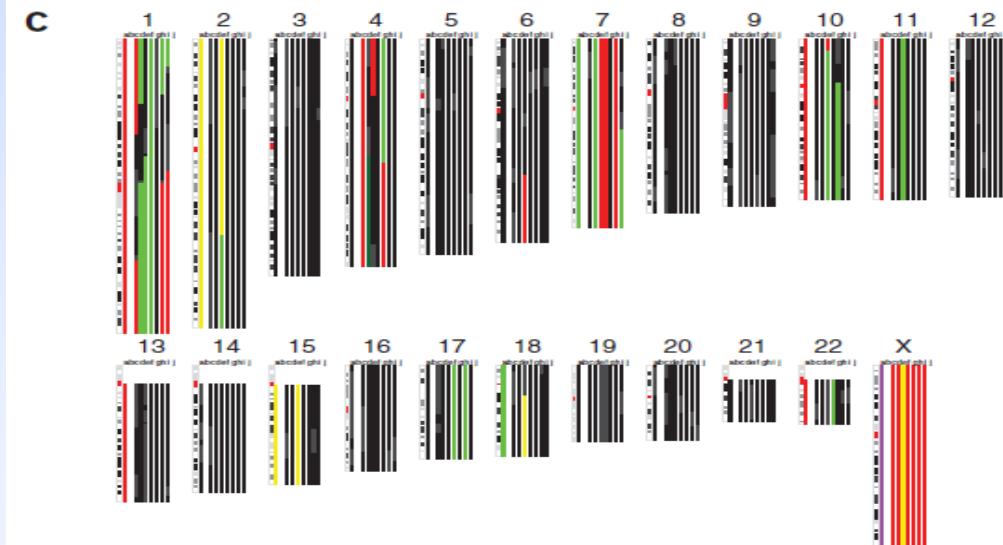
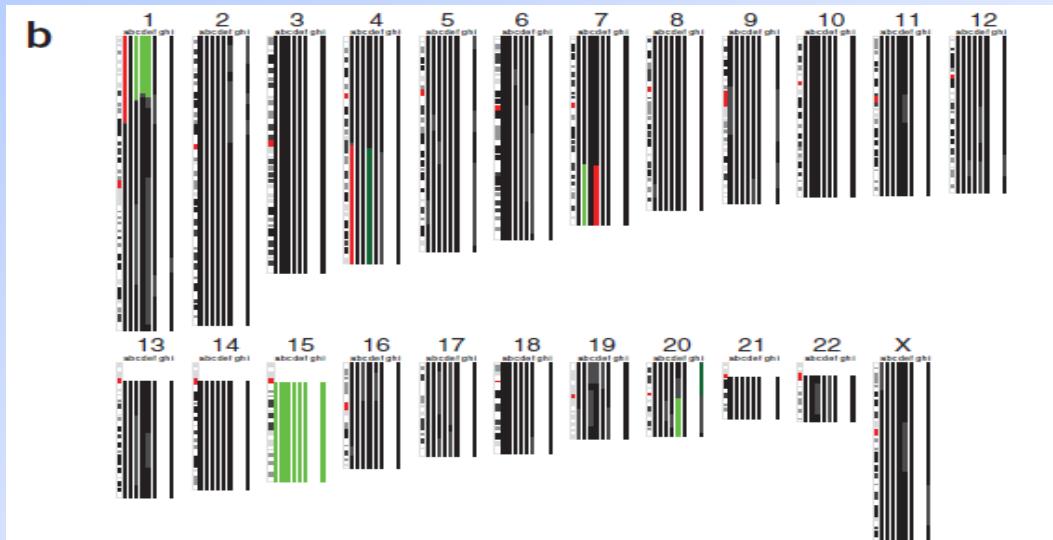

PGD: SNP array tehnoloogia abil

(1) Katab kõik 24 kromosoomi

(2) Lihtsam ja objektiivsem
interpretatsioon

(3) Võimaldab uurida ainult
meid huvitavat indiviidi

Veise embrüod kui inimese embrüonaalse arengu mudel

- ◆ Analüüsida veise erinevate arenguastmete embrüoid kromosomaalsete aberratsioonide suhtes
- Farmiloomade kohta on väga vähe andmeid
- Meetodi arendamine
- Bioeetika

Materjalid ja metoodika

Embrüo Biopsia

- Embrüode kogumine ja biopsia mikromanipulaatori abil (Eesti Maaülikool, Vaterinaarmeditsiini ja Loomakasvatuse Instituut, prof. Ülle Jaakma labor)

DNA
amplifitseerimine
ja puhastamine

- Multiple Displacement Amplification (MDA) - REPLI-g Single Cell Kit(Qiagen)
- High Pure PCR Product Purification Kit (Roche)

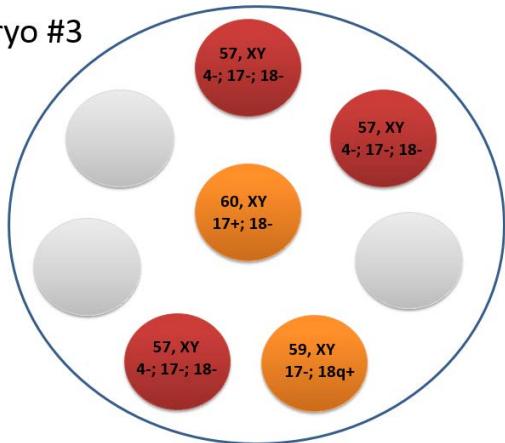
DNA kiibi
andmete analüüs

- Illumina's BovineSNP-50, BovineHD Genotyping BeadChip (KU Leuven)

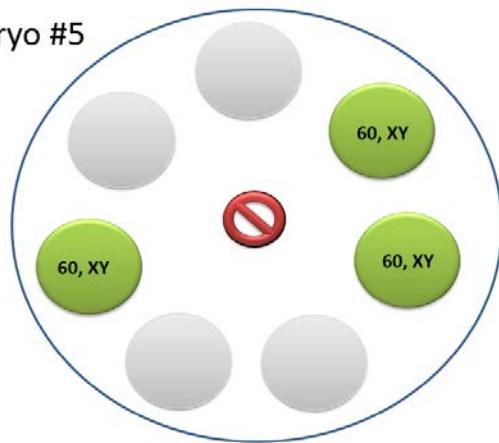

Tulemused

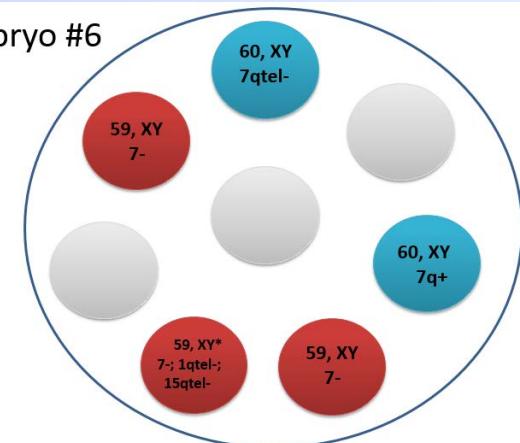
- Embryo #3

- Embryo #5

- Embryo #6

Abnormal - monosomy
 Abnormal - combination of loss and gain
 No results

Normal - 60, XY
 No results
 Lost during biopsy

Abnormal - monosomy
 Other chromosomal aberration (loss/gain of telomeres or long/short arms)
 No results
* additional qtel loss

Dr. Sven Parkel
Dr. Ott Scheler
Dr. Olga Žilina
Olga Tšuiko
Margit Nõukas
Martin Sauk
Kati Hensen
Triin Kitsemets
Katre Teearu
Merle Külaots

Prof. Andres Metspalu
Dr. Lili Milani
Dr. Reedik Mägi
Mart Kals
Viljo Soo

Prof. Mait Remm
Dr. Lauris Kaplinski

Prof. Margus Pooga
Janeli Pae

Prof. Katrin Õunap
Dr. Tiiia Reimand
Prof. Helle Karro
Dr. Kadri Haller-Kikkatalo

Competence Centre on
Health Technologies

Prof. Andres Salumets

Prof. Ülle Jaakma
Monika Nõmm

KU LEUVEN

Prof. Joris Vermeesch
Prof. Thierry Voet
Dr. Eftychia
Dimitriadou